

50. spacerów historyczno-krajoznawczych – jubileusz na zamku Bolków

Wszystko zaczęło się dokładnie 21 kwietnia 2022 roku kiedy spotkałem się z dyrektorem Muzeum Karkonoskiego by porozmawiać o współpracy pomiędzy Muzeum Karkonoskim a Oddziałem PTTK „Sudety Zachodnie” w Jeleniej Górze. Rozmowę zakończyliśmy podpisaniem wspólnego oświadczenia o podjęciu takiej współpracy. Ze strony Muzeum Karkonoskiego dokument podpisała dyrektor Julita Zaprucka, a ze strony Oddziału PTTK jego prezes Krzysztof Tęcza.

Aby jednak nie trzeba było zbyt długo czekać na wyniki tego porozumienia zaproponowałem pani dyrektor rozpoczęcie organizacji i prowadzenia przeze mnie „Spotkań historyczno-krajoznawczych” w formie spacerów. Ustaliliśmy wówczas, że będą się one odbywały w ostatnią środę każdego miesiąca. Spotkania miały obejmować wykład na zadany przeze mnie temat przygotowany przez pracownika muzeum a następnie na wyjściu w teren gdzie miałem wraz z uczestnikami spacerów szukać obiektów związanych z omawianym tematem. Głównie chodziło o to by wyciągnąć ludzi z domów, by dać im jakąś dawkę wiedzy o historii i ciekawostkach naszego miasta, a wreszcie by sprowokować uczestników spacerów do dzielenia się swoimi wspomnieniami z lat młodości i dzieciństwa tak by uzyskać obraz Jeleniej Góry w tamtych latach.

Foto: Krzysztof Tęcza

By wszystko było załatwione formalnie ustaliliśmy, że organizatorami spacerów z jednej strony będzie Muzeum Karkonoskie, które użycza dla potrzeb spotkań swoje obiekty oraz przygotowuje poprzez swoich pracowników wykłady, z drugiej strony będzie to Regionalna Pracownia Krajoznawcza Karkonoszy działająca w strukturach Oddziału PTTK „Sudety Zachodnie” w Jeleniej Górze prowadzona przez Krzysztofa Tęczę.

Na pierwszy spacer zaprosiłem jeszcze w tym samym miesiącu. Za temat wybrałem działalność burmistrza Jeleniej Góry Johana Christopa Schönaua. Trzeba wiedzieć, że twórca założenia parkowego na obecnym Wzgórzu Kościuszki, wspierany przez swoją żonę Fryderykę, dokonał czegoś niezwykłego. Nie było to jednak jego jedyne przedsięwzięcie skierowane do mieszkańców naszego grodu. O historii oraz dniu dzisiejszym muzeum opowiedziała nam pani Aneta Sikora-Firszt wówczas kierownik Działu Edukacji, Promocji i Organizacji.

Ponieważ, mimo niewygodnego dla niektórych terminu spacerów, przyszło na to pierwsze spotkanie sporo osób postanowiliśmy działać dalej. Początkowo nie było problemów z wyborem tematów więc kolejne spotkanie zostało poświęcone budowie Kościoła Łaski. Trzeba wiedzieć, że muzeum posiada miniaturowy model owej świątyni wykonany przez jej architekta. Ważnym podczas tego spotkania był fakt wydania książki Fedora Sommera opisującej tamte wydarzenia. Mieliśmy to szczęście, że o niezwykłych okolicznościach związanych z budową świątyni opowiedział nam dr Józef Zaprucki, który przetłumaczył pozycję na język polski. Dopelnieniem całości był spacer do kościoła. Podczas tej wizyty powspominaliśmy jak wyglądał ten obiekt za czasów naszej młodości kiedy wokół świątyni istniały jeszcze groby z przedwojennego cmentarza.

Uczestnicy jubileuszowego spotkania w Muzeum Karkonoskim. Foto: Krzysztof Tęcza

W czerwcu udaliśmy się do Miejskich Zakładów Komunikacyjnych, tradycjami sięgającymi roku 1875, gdzie prezes pani Agata Buśko przybliżyła nam specyfikę działalności takiego przedsiębiorstwa. Mogliśmy tam obejrzeć miniatury wielu używanych na przestrzeni lat pojazdów począwszy od tramwajów gazowych, elektrycznych, poprzez stare autobusy aż po najnowsze pojazdy spełniające obecne normy ekologiczne. Zobaczyliśmy także całe zaplecze techniczne co uzmysłowiło nam jak trudno jest utrzymać w dobrej formie technicznej tak duży tabor. Natomiast w muzeum o rozwoju połączeń komunikacyjnych w naszym regionie opowiedział przewodnik muzealny pan Marcin Kłós.

Bardzo ciekawym, wręcz ocierającym się o mistycyzm był spacer do jeleniogórskiej Cerkwi świętych Apostołów Piotra i Pawła gdzie nieżyjący już ksiądz Bazyli Szewczuk opowiadał nam o prawosławiu, o szczegółach różniących go od Kościoła Katolickiego. Prosząc księdza o krótką opowieść wiedziałem, że trzeba spodziewać się nieco dłuższego wywodu ale długość tej prezentacji przerosła moje najśmielsze przewidywania. Na szczęście opowiadanie było tak interesujące, że nikt nawet nie zauważył ile czasu temu poświęciliśmy. Muszę tutaj dodać, że przed przyjsciem do cerkwi mieliśmy mały podkład do omawianej tematyki. Pani Aneta Sikora-Firszt opowiedziała nam o sztuce pisania ikon wprowadzając nas w zupełnie inny poziom wiedzy o tego typu działalności artystycznej. Okazuje się, że nasze muzeum posiada kolekcję prawie trzydziestu ikon.

Nie wdając się w szczegóły poszczególnych spacerów dodam, że każdy kolejny zdawał się poruszać coraz mniej znane szczegóły z historii naszego miasta. Jeszcze w roku 2022 zapoznaliśmy się z wynikami prac archeologicznych prowadzonych na Wzgórzu Krzywoustego (oprowadzający Tomasz Miszczyk - archeolog), odwiedziliśmy ratusz jeleniogórski i Teatr im. Cypriana Kamila Norwida. Oprowadzanie przez dyrektora Tadeusza Wnuka było niesamowite.

Bolków. Foto: Krzysztof Tęcza

Bardzo pożytecznym spacerem był ten do Centralnej Stacji Karkonoskiej Grupy GOPR gdzie oprócz poznania historii powstawania ratownictwa w naszych górach mieliśmy praktyczną naukę udzielania pierwszej pomocy.

Jednak najbardziej w pamięci zapadł wszystkim spacer do Centrum Edukacji Przeciwpożarowej gdzie strażacy uczyli nas jak zachowywać się podczas pożaru. A, żeby było autentycznie wywołali dla nas sztuczny pożar, tak że każdy musiał zmierzyć się z prawdziwym zagrożeniem.

W roku 2023 spacerzy rozpoczęliśmy od zapoznania się z historią wyrobu pierników oraz tradycji świątecznych przybliżonych nam przez Katarzynę Szafrąską kierownika Działu Etnologii MK. Niezwykłym spacerem była wizyta w domu Andrzeja Gawłowskiego, który zgromadził kolekcję dziadków do orzechów licząca ponad 300 egzemplarzy.

Ciekawych informacji dostarczył nam Robert Rzeszowski, który przybliżył temat rozwoju poczty w Jeleniej Górze. Oczywiście obejrzelśmy wówczas kolejne budynki pocztowe poczynając od pierwszego z czasów pruskich do ostatniego na Zabobrze gdzie naczelnik UP nr 14 pani Jolanta Wołczyńska dzieliła się z nami ciekawostkami z pracy listonoszy, którzy pracując w terenie nie koniecznie są lubiani przez pilnujące domostwa pieski.

Zamek Bolków. Foto: Krzysztof Tęcza

Kolejne spacerzy zaprowadziły nas na basen miejski, do Hali Sportowej im. Mariana Koczwy, odwiedziliśmy Oddział MK Dom Carla i Gerharta Hauptmannów w Szklarskiej Porębie, dotarliśmy do Wlastimilówki, dowiedzieliśmy się ile trzeba włożyć wysiłku w prawidłowe utrzymanie murawy na stadionie miejskim. Arkadiusz Wichniak prezes Sudeckiego Bractwa Walońskiego zdradził nam tajniki pozyskiwania minerałów a podczas odwiedzin siedziby Wielkiego Mistrza Walońskiego podziwialiśmy największą w naszym regionie kolekcję minerałów.

Odwiedziliśmy Karkonoską Akademię Nauk Stosowanych gdzie mogliśmy doskonalić się w udzielaniu pierwszej pomocy korzystając z posiadanego tam sprzętu, a także dowiedzieć się od gen. Bronisława Peikerta o ostatnich latach Oficerskiej Szkoły Radiotechnicznej.

Zwiedziliśmy Zamek Chojnik podziwiając efekty przeprowadzonego przez jego właściciela (Oddział PTTK „Sudety Zachodnie”) prac remontowych. Niezwykle cennym był spacer do Zorki, w której przez lata produkowano drewniane zabawki. Obejrzelśmy zgromadzone tu wzory tych wyrobów. Wszyscy bawili się jak dzieci!

Podczas spaceru dotyczącego fotografii obejrzelśmy ciekawą wystawę zorganizowaną przez MK pt. „Świat fotografii. Z Europy w Karkonosze 1850-1918” a później odwiedziliśmy kilka starych zakładów fotograficznych, w tym ten najbardziej znany prowadzony pod nazwą „Foto Zajac”.

W roku 2024 odwiedziliśmy jeleniogórski Oddział Archiwum Państwowego oraz zabobrzański zameczek czyli willa Maxa Erfurta przekazana po kapitalnym remoncie na potrzeby Osiedlowego Domu Kultury. Muszę dodać, że jak do tej pory był to spacer o największej liczbie uczestników. W sumie było nas 112 osób.

Niezwykle pouczającym był spacer do jeleniogórskiej oczyszczalni ścieków, który uzmysłowił nam jak jest to cenna dla miasta instalacja. Dla odmiany kolejny spacer do nowego obiektu jakim jest Modelarnia Kolejowo ponownie wprowadził nas w świat zabawek.

Bardzo pouczający był spacer do nastawni kolejowej w Jeleniej Górze. Dowiedzieliśmy się tam w jaki sposób dba się o bezpieczeństwo pasażerów kolei. Zaskoczeniem był spacer poświęcony jeleniogórskim szkołom koronki igłowej. Mało kto kojarzył, że w naszym mieście działały takie firmy. Mieliśmy to szczęście, że właśnie wyszła książka opisująca to zagadnienie, a jej autorka dr Stefania Żelasko osobiście oprowadziła nas po mieście opowiadając o budynkach w których działały takie szkoły.

W następnych miesiącach dowiedzieliśmy się o działalności Garnizonu Wojsk Lądowych w Jeleniej Górze; o historii pomiarów wysokości Śnieżki; uczciliśmy 110 rocznicę budowy Muzeum Karkonoskiego; a także poznaliśmy życie zamieszkałego w Jeleniej Górze pisarza Fedora Sommera, o którego spuściźnie literackiej opowiadał nam tłumacz jego książek dr Józef Zaprucki

Najbardziej oczekiwanym było spotkanie poświęcone cmentarzowi wolnomyślicieli (czcicieli Słońca) poparte rozmową z przewodniczącym Gminy Wyznaniowej Związku Wyznawców Słońca z siedzibą w Czernicy dr Maciejem Malinowskim oraz wpisujące się w uroczystość otwarcia ustanowionego uchwałą Rady Miasta Jelenia Góra **Skweru PTTK „Sudety Zachodnie”**.

W roku 2025 tematami naszych spacerów były: sztuka baroku, historia kościoła św. Jana Chrzciciela, działalność Centrum Przyrodniczo-Edukacyjnego Karkonoskiego Parku Narodowego, funkcjonowanie Term Cieplickich, 80-lecie działalności Jeleniogórskich Zakładów Farmaceutycznych Jelfa, historia wyrobów szklanych. Odwiedziliśmy także Muzeum Gerharta Hauptmanna w Jagniątkowie, I Liceum Ogólnokształcące (Żerom), Kościół Adwentystów Dnia Siódmego, a w Sylwestra zostaliśmy zapoznani z działalnością Karkonoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego i poznaliśmy zakamarki jej siedziby czyli najpiękniejszego domu towarowego w naszym mieście.

Rok 2026 rozpoczęliśmy od wizyty w kościele Polskokatolickim Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Cieplicach, zapoznaliśmy się z twórczością Friedricha Iwana ukazaną na zorganizowanej przez Muzeum Karkonoskie wystawie na której zgromadzono ponad 300 jego prac oraz odwiedziliśmy kolejne z naszych muzeów czyli Muzeum Przyrodnicze w Cieplicach.

W końcu przyszła pora na nasz jubileuszowy 50. Spacer historyczno-krajoznawczy, na który zaprosiłem do nieodwiedzanego jeszcze przez nas Oddziału Muzeum Karkonoskiego – Zamek Bolków. Po przywitaniu przez wicedyrektor MK panią Anetę Sikorę-Firszt wygłosiłem niemal godzinną prelekcję o naszych dotychczasowych spacerach. Pozwoliło to chętnym na przypomnienie sobie ciekawych miejsc i sytuacji jakie miały miejsce.

Ponieważ nie mamy zbyt dobrych połączeń komunikacyjnych z Bolkowem, tym razem został wynajęty autobus, którym dotarliśmy na nasze spotkanie.

Od razu powiem, że zamek Bolków to warownia wyjątkowa, i to nie tylko z racji jej założycieli ale z tego jak była ważna dla ówczesnego systemu umocnień. Pierwszą wzmiankę o warowni pozostawił w 1277 roku książę legnicki Bolesław II Rogatka ale prawdziwą budowę przypisuje się jego synowi Bolkowi I. Od razu zdradzę, że warownia leży na wzgórzu u podnóża którego swoje wody toczy rzeka Nysa Szalona. Patrząc na zachowane mury a zwłaszcza na wieżę ostatecznej obrony musimy przyznać, że to potężne założenie nie zachęcało wroga do prób jego zdobycia. Wieża ta o wysokości 25 metrów ma mury o grubości sięgającej w przyziemiu ponad 4 metry. Samo wejście znajdowało się na wysokości 9 metrów więc w razie zagrożenia po zniszczeniu prowadzącego doń mostu nie było praktycznie możliwości by wróg wdarł się do środka. Ciekawostką jest kształt wieży. W przekroju wygląda ona jak kropla wody. Chodziło o to by wyprofilowany dziób chronił obiekt przed ostrzałem. Kamienne kule ześlizgiwały się po ścianach nie wyrządzając żadnych szkód.

Muszę przyznać, że wszystko nam sprzyjało podczas wizyty na bolkowskim zamku. Pogoda była wyśmienita. Dlatego przygotowane przez załogę zamku ognisko zajęło nam lwią część naszego tu pobytu. Oczywiście nie oznacza to, że nie byliśmy zainteresowani budowlą. Na początek odbyliśmy praktyczną naukę produkcji wyrobów kowalskich a następnie oprowadziłem wszystkich po warowni. Obejrzelśmy artefakty zgromadzone w zamkowym muzeum, weszliśmy na więź, zeszliśmy do lochu głodowego i zapoznaliśmy się z prowadzonymi tu od kilku sezonów pracami archeologicznymi.

Uczestników spaceru zaciekał bardzo widok usytuowanego na sąsiednim wzgórzu zamku Świny. Obie warownie mają ciekawą przeszłość ale najbardziej wyobraźnię odwiedzających je turystów rozpala zbudowany według dawnych przekazów tunel dzięki któremu można było przejść niepostrzeżenie do sąsiedniej warowni.

Kończąc to krótkie podsumowanie organizowanych przeze mnie od 5 lat spacerów historyczno-krajoznawczych pragnę podziękować dyrektor Muzeum Karkonoskiego pani Julicie Zapruckiej za włączenie się w organizację spotkań i udostępnianie dla ich potrzeb muzeum wraz z jego oddziałami. Dziękuję również wicedyrektor MK pani Anecie Sikora-Firszt za jej wkład w nasze wydarzenia. Wielkie podziękowania należą się pracownikom muzeum, którzy przygotowują wykłady do kolejnych wymyślanych przeze mnie tematów oraz dbają o należyte przygotowanie naszych wizyt w muzeum. Są to: Robert Rzeszowski, Tomasz Miszczyk, Małgorzata Matysiak, Tomasz Żylewicz, Helena Skwarek, Katarzyna Szafrńska, Wojciech Szczerepa, Łukasz Kwietnicki, Małgorzata Sułkowska. Dziękuję także osobom, które bezinteresownie włączyły się w moje spaceru przekazując nam swoją często unikatową wiedzę. Są to dr Stefania Żelasko, dr Ivo Łaborewicz, gen. brygady Bronisław Peikert, dr Józef Zaprucki, Andrzej Marchowski, Agata Buśko, ksiądz Bazyl Szewczuk, Tadeusz Wnuk, Mirosław Górecki, Piotr Zamorski, Marian Sajnog, Piotr Dubiel, Tomasz Trusewicz, Andrzej Gawłowski, Joanna Wołczyńska, dr hab. Piotr Gryszel, bliźniacy Bolesław i Mieczysław Osipikowie, Miłosz Sajnog, Arkadiusz Wichniak, Andrzej Ciosański, Andrzej Mateusiak, Waldemar Arcimowicz, Ewa Brzostek, Agnieszka Hacia, Jerzy Łuźniak, Wojciech Chadży, dr Maciej Malinowski, Marta Mejer, ksiądz Sebastian Kozieł, Edward Ćwiek, Katarzyna Soboczyńska, Karolina Matusiewicz-Górniak, dr Jolanta Ryglewska, pastor Andrzej Sieja, Hubert Papaj, proboszcz Jan Anatol Sielchanowicz, Dominika Pawłowska.

Dziękuję także instytucjom które nas przyjęły pozwalając zapoznać się z ich działalnością. Są to: Muzeum Karkonoskie wraz z oddziałami Muzeum Carla i Gerharta Hauptmannów, Muzeum Historii i Militariów, Zamek Bolków, Muzeum Przyrodnicze, Muzeum Gerharta Hauptmanna, Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze, Urząd Miasta Jelenia Góra, Teatr im. Cypriana Kamila Norwida, Grupa Karkonoska GOPR, Poczta Polska, Interaktywne Centrum Edukacji Przeciwpozarowej, Karkonoska Akademia Nauk Stosowanych, przedsiębiorstwo ZORKA, Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji WODNIK, Modelarnia KOLEJKOWO, PKP, Centrum Przyrodniczo-Edukacyjne KPN, kościół św. Jana Chrzciciela, Termy Cieplickie, kościół Zbawiciela, Zakłady Farmaceutyczne Jelfa, I LO „Żerom”, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego, Karkonoska Agencja Rozwoju Regionalnego, kościół Matki Bożej Nieustającej Pomocy.

Jak widać w realizację moich spacerów włączyło się wiele osób i instytucji. Bez dobrej woli z ich strony nie udałooby mi się pokazać tak wielu ciekawych miejsc w Jeleniej Górze. Jak do tej pory udało mi się nie powtórzyć żadnego z tematów. Myślę, że jeszcze na jakiś czas wystarczy mi nowych pomysłów. Dodam tylko, że wszystkie spaceru realizuję z myślą o poznawaniu historii Jeleniej Góry, o przekazywaniu tej wiedzy jej mieszkańcom, a także zachowaniu jej w pamięci. Dlatego staram się z każdego spaceru zamieszczać stosowną relację. Oczywiście moją pracę traktuję jako hobby.

Na koniec dziękuję uczestnikom spacerów bo bez nich nie miałyby to sensu. Dziękuję za przekazywanie w trakcie spotkań wspomnień jakie zachowaliście w swojej pamięci, często ukazują one poszczególne obiekty miasta w zupełnie innym, nowym świetle.

Krzysztof Tęcza